

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและความพึงพอใจต่อการศึกษาในหลักสูตรของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) พอประมวลได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกล
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทางไกล
3. แนวคิดเกี่ยวกับผลการเรียนรู้
4. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการศึกษาทางไกล
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกล

การศึกษาทางไกล คืออะไร

ประการแรก คำว่า ทางไกลมีหลายความหมาย อาจมีนัยยะทางพื้นที่ภูมิภาค ทางเวลา และทางสติปัญญา

ประการที่สอง การศึกษาทางไกลสามารถตอบสนองผู้เรียนจำนวนมากผ่านสื่อหลายช่องทาง ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรคมนาคม หรือใช้สื่อทั้งสองแบบ

เหล่านี้เป็นการศึกษาผ่านศูนย์สื่อ หรือห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์ ให้นักศึกษาสามารถศึกษาในเวลาต่างๆ กัน การเรียนทางไกลอาจเป็นการเรียนแบบเรียนรู้พร้อมกัน หรือเรียนรู้ในเวลา

การศึกษาทางไกลมีนัยยะของการที่ผู้เรียนและผู้สอนไม่ได้พบกัน นักการศึกษาใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงการศึกษาของผู้เรียนที่อยู่ห่างไกล เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ไม่ต่างจากผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ เป็นเรื่องจำเป็นที่ระบบการศึกษาทางไกลต้องถูกออกแบบเพื่อให้ผู้เรียนที่อยู่ใกล้และไกลได้รับประสบการณ์เรียนรู้เท่าเทียมกัน

นियามการศึกษาทางไกล

ไซมอนสัน และ คณะ (2009) กล่าวถึง นิยามของคำว่า การศึกษาทางไกล คือ การเรียนโดยผ่านสถาบันการศึกษาที่เป็นทางการ โดยไม่ได้รวมกลุ่มผู้เรียนเข้าด้วยกัน และใช้ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมแบบมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนกับผู้สอน และเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้

การศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาแบบทางการที่มีที่ตั้งของสถาบันการศึกษา โดยผู้เรียนอยู่แยกจากกัน มีการใช้ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมแบบมีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงผู้เรียน ทรัพยากรการเรียน และผู้สอน (Simonson, M. et al. 2011, p. 126)

ไซมอนสันและเบิร์ก (Simonson, M. & Berg, G.A.) เขียนไว้ในพจนานุกรมบริทานิกา (2009) ว่า การศึกษาทางไกลมีคุณลักษณะที่โดดเด่นอยู่ 4 ประการ

ประการแรก มีสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการสอน การศึกษาจึงมิใช่การเรียนรู้ด้วยตัวเอง หรือการเรียนในสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นวิชาการ โดยที่สถาบันการศึกษานั้นอาจจัดให้มีการสอนโดยใช้ชั้นเรียนแบบเดิมหรือไม่ก็ได้ แต่ต้องได้รับการยอมรับในความน่าเชื่อถือเช่นเดียวกับสถาบันการศึกษาที่สอนแบบเดิม

ประการที่สอง มีการแยกจากกันในส่วนของพื้นที่ทางกายภาพ รวมทั้งเวลาที่ผู้เรียนและผู้สอนอาจไม่ได้พบกัน แต่ผู้เรียนต้องสามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ได้ โดยใช้การออกแบบโปรแกรมการเรียนที่ดี เพื่อช่วยเชื่อมโยงความไม่เท่าเทียมกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทางสติปัญญา วัฒนธรรม และสังคม

ประการที่สาม การใช้การสื่อสารทางไกลแบบมีปฏิสัมพันธ์จะช่วยเชื่อมโยงกลุ่มผู้เรียน และเชื่อมโยงกับครูผู้สอน โดยทั่วไปใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมล โดยยังมีการใช้การสื่อสารแบบดั้งเดิม เช่น ไปรษณีย์ แต่ไม่ว่าจะใช้สื่อใดก็ตาม การมีปฏิสัมพันธ์ยังคงเป็นสาระสำคัญของการศึกษาทางไกลและความสำเร็จในการศึกษา นอกจากนี้อีเมลแล้วยังใช้อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ช่วยส่งเสริมให้การศึกษาทางไกลพัฒนาอย่างรวดเร็ว

ประการสุดท้าย การศึกษาทางไกลกำหนดกลุ่มผู้เรียนเช่นเดียวกับการศึกษาอื่นๆ บางครั้งเรียกว่า ชุมชนการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้สอน และทรัพยากรการสอน เช่น หนังสือ เสียง วิดีโอ และกราฟิก ที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาการสอน

การนิยามคำว่า การศึกษาทางไกล มีองค์ประกอบอยู่ 4 ส่วน ประการแรก มีฐานของสถาบัน (institutionally based) ซึ่งทำให้การศึกษาทางไกลแตกต่างจากการศึกษาด้วยตนเอง สถาบันการศึกษาอาจหมายถึง โรงเรียนหรือวิทยาลัยแบบดั้งเดิม หรือเป็นสถานศึกษาที่แตกต่าง แต่สามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนที่อยู่ห่างไกลได้ แม้องค์กรหรือบริษัททางธุรกิจก็สามารถจัดการสอนในระยะไกลได้

ประการที่สอง การศึกษาทางไกล มีแนวคิดในการแยกผู้เรียนและผู้สอนออกจากกัน ประการที่สาม เป็นการแยกโดยระยะเวลา หรือการที่ผู้เรียนและผู้สอนไม่ได้พบกันในขณะที่มีการเรียนการสอน ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามเวลาที่ผู้เรียนต้องการ

ประการสุดท้าย การลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งเป็นเป้าหมายของระบบการศึกษาทางไกล

การสื่อสารทางไกลแบบมีปฏิสัมพันธ์ อาจเป็นเรื่องระยะเวลาเรียนรู้พร้อมๆ กัน หรือต่างเวลากัน เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนควรมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนด้วยกัน กับแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และกับผู้สอน อย่างไรก็ตาม ปฏิสัมพันธ์ต้องไม่ใช่เป็นปัจจัยหลักของการสอน แม้ปฏิสัมพันธ์เป็นเรื่องจำเป็น และเป็นสิ่งที่ควรมี แต่ก็ต้องคำนึงถึงเนื้อหา และปฏิสัมพันธ์ต้องมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

คำว่า ระบบการสื่อสารทางไกล อาจไม่ได้ใช้เฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น แต่หมายถึงการสื่อสารในระยะไกล อาจผ่านระบบไปรษณีย์ หรือวิธีการอื่นที่ไม่ต้องใช้อิเล็กทรอนิกส์ การสื่อสารทางไกลแบบดั้งเดิมยังเป็นเรื่องจำเป็นที่ยังต้องใช้กันอยู่

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ต้องมองการศึกษาทางไกลต่างจากเดิม อาจใช้คำว่า การเรียนรู้แบบเปิด (open learning) ทั้งการศึกษาทางไกลและการเรียนรู้แบบเปิด ต่างเป็นวิธีการศึกษา การศึกษาทางไกลให้โอกาสแก่ผู้เรียนทางไกล โดยใช้สื่อการเรียนที่ผลิตในปริมาณมาก ใช้กับกลุ่มผู้เรียนจำนวนมาก ในทางตรงข้าม การเรียนรู้แบบเปิดให้ความสำคัญกับความต้องการในปัจจุบันของกลุ่มผู้เรียนแทนการจัดส่งหลักสูตรให้ การเรียนรู้แบบเปิดจึงเปลี่ยนจากการผลิตและบริโภควัสดุในปริมาณมาก เป็นการจัดตามความต้องการของบุคคล ซึ่งต่างจากการศึกษาทางไกล

การศึกษาทางไกลเกิดได้เมื่อมีความพยายามของผู้สอนในสถานศึกษา ส่วนการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในเวลาใดก็ได้ ที่ใดก็ได้ ด้วยวิธีใดก็ได้ และด้วยความพร้อมช่วงเวลาใดก็ได้

กลุ่มเป้าหมายของการเรียนทางไกลได้แก่ ผู้ใหญ่ที่มีอาชีพแล้ว และมีครอบครัว ซึ่งยังเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในปัจจุบัน การให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง และให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการอาชีพ โดยการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นทั้งเวลาและสถานที่

ปรัชญาการศึกษาทางไกลให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าตามความต้องการของผู้เรียน และความสามารถของผู้เรียน โดยมีตารางเวลาเรียนในแต่ละสัปดาห์

มหาวิทยาลัยเปิดช่วยให้การศึกษาทางไกลได้รับการยอมรับมากขึ้น

แนวคิดของมหาวิทยาลัยที่สอนทางไกล

- ความต้องการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้กว้างขึ้น
- การตระหนักว่า ผู้ใหญ่ที่มีงานทำ มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและมีพันธะทางสังคม เป็นกลุ่มผู้เรียนกลุ่มใหญ่ โดยเป็นนักศึกษาบางช่วงเวลา
- ความตั้งใจในการให้บริการแก่ปัจเจกบุคคลและแก่สังคม แก่ผู้ใหญ่และผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา
- ความจำเป็นในการอบรมสายอาชีพในระดับที่สูงขึ้น
- ความต้องการในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา
- ความเชื่อมั่นในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างคุ้มค่าจากการสอนโดยผ่านสื่อ

การศึกษาทางไกลได้ดำเนินการมาแล้วกว่า 150 ปี แบ่งได้เป็น 3 ระยะคือ ระยะแรก การศึกษาโดยใช้ระบบไปรษณีย์ ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อการสื่อสาร ระยะที่สอง เป็นยุคกำเนิดของมหาวิทยาลัยที่สอนทางไกล และการใช้สื่อมวลชนแบบอะนาล็อก และระยะที่สาม การแพร่กระจายของการบูรณาการองค์ประกอบด้านการศึกษาทางไกลกับรูปแบบการศึกษา โดยใช้เทคโนโลยีการสอนดิจิทัล และเทคโนโลยีการสื่อสาร (Simonson, M. et al. 2011, p.131)

แก่นของการศึกษาทางไกล คือ ความเป็นอิสระของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ตามทฤษฎีการศึกษาแบบอิสระ (Theories of Independent studies) อธิบายคุณลักษณะ 10 ประการที่แสดงความเป็นอิสระของผู้เรียนและการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้เกิดความเป็นอิสระ ระบบดังกล่าว ได้แก่ (Wedemeyer 1981 ใน Simonson et al. 2009)

1. มีการเรียนในสถานที่ใดก็ได้ที่มีผู้เรียน แม้จะมีผู้เรียนเพียงคนเดียวก็ตาม โดยอาจมีหรือไม่มีผู้สอนก็ได้ในสถานที่และเวลาดังกล่าว
2. ความรับผิดชอบหลักในการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. ผู้สอนควรมีอิสระ และมีเสรีภาพในเรื่องเวลาที่จะอุทิศให้แก่การสอนอย่างแท้จริง
4. ให้ทางเลือกแก่ผู้เรียนมากขึ้นในเรื่องหลักสูตร และวิธีการเรียน
5. ใช้สื่อการเรียนการสอนทั้งหมดที่มีประสิทธิภาพ
6. ใช้สื่อและวิธีการผสมผสาน เพื่อให้สอนวิชาการได้ดีที่สุด
7. ออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้เป็นโปรแกรมที่ใช้สื่อที่เชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (articulated media program)
8. เพิ่มโอกาสในการปรับตัวสำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่าง
9. ประเมินผลความสำเร็จของผู้เรียนที่ไม่ยากเกินไป
10. ยอมให้ผู้เรียน หยุด และเรียนตามจังหวะของผู้เรียน

ระบบการศึกษาแบบอิสระ มีคุณลักษณะ 6 ประการ ดังนี้ (Wedemeyer 1981 ใน Simonson et al. 2009)

1. ผู้เรียนและผู้สอนอยู่แยกจากกัน
2. กระบวนการปกติในการเรียนการสอนใช้การเขียน หรือผ่านสื่อแบบอื่น
3. การสอนเป็นแบบมุ่งเฉพาะคน
4. การเรียนรู้จะใช้การแทรกอยู่ในกิจกรรมของนักศึกษา
5. การเรียนรู้เป็นไปตามความสะดวกและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน
6. ผู้เรียนรับผิดชอบความก้าวหน้าในการเรียนของเขา โดยมีอิสระในการเริ่มต้นและสิ้นสุดในเวลาใดก็ได้

ไซมอนสัน และ คณะ (Simonson, M; Schlosser, C; and Orellana, A. 2011) กล่าวถึงการศึกษาทางไกลว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนในทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีการวิจัยอย่างต่อเนื่องที่สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 แนวคิด

แนวคิดแรก กล่าวถึงทฤษฎีเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในสายวิชาชีพว่า จำเป็นต้องมีฐานของทฤษฎีและการวิจัย

แนวคิดที่สอง กล่าวถึงการสอนในเชิงปฏิบัติว่า จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่า (inferior novelties)

แนวคิดที่สาม กล่าวถึงสื่อว่า เป็นเพียงพาหะที่ส่งผ่านการสอน แต่ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้เรียน เนื้อหาที่อยู่ในสื่อต่างหากที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จ

แนวคิดดังกล่าวสำคัญต่อการศึกษาด้านการตั้งคำถามเชิงศาสตร์ (scientific inquiry) ความตั้งใจที่จะปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการศึกษาด้านการวิจัย และทฤษฎีเป็นรากฐานสำคัญต่อความน่าเชื่อถือ และคุณภาพของการศึกษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทางไกล

เทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้ต้องนิยามคำว่า การศึกษาด้านการวิจัยใหม่ จุดเน้นของการวิจัยได้เปลี่ยนจากเดิมมาเป็นแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้วิจัยไม่มุ่งศึกษาการบรรลุความสำเร็จ แต่ศึกษาลักษณะของผู้เรียนและการรับรู้ รวมทั้งรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่ล้วนส่งผลต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้โดยรวม การวิจัยไม่มุ่งเน้นว่าใช้สื่อใดดีที่สุด แต่ศึกษาคุณลักษณะของสื่อที่นำไปสู่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ (Simonson, M. et al. 2011, p.126)

จุดเน้นของการวิจัยการศึกษาด้านการไกล

ไซมอนสัน และ คณะ (Simonson, M; Schlosser, C; and Orellana, A. 2011, p. 139-140) รายงานการวิจัยที่ผ่านมาที่แสดงให้เห็นว่า การศึกษาด้านการไกลมีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอน ทั้งนี้การวิจัยในอนาคต ควรคำนึงถึงกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่าง จิตวิทยา และคุณลักษณะทางสังคมของผู้เรียน ผลกระทบของการศึกษาด้านการไกลต่อองค์กร และการใช้สื่อประเภทต่างๆ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้อย่างไร กล่าวโดยสรุปคือ การศึกษาด้านการไกลไม่ต่างจากการศึกษาโดยทั่วไป สิ่งที่ดีที่สุดที่เคยใช้ในการศึกษาปกติก็สามารถใช้ในการศึกษาด้านการไกลด้วย

ผลการศึกษาระบุเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้เรียนทางไกลกับผู้เรียนแบบเดิมหรือระหว่างผู้เรียนทางไกลที่ใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน พบว่าไม่เกิดความแตกต่างในการเรียนรู้ การทบทวนวรรณกรรมการศึกษาทางไกลที่ผ่านมา มักศึกษาจากผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จึงไม่สามารถขยายขอบข่ายการค้นพบไปยังประชากรกลุ่มอื่นได้ แต่ก็พอประมวลและสรุปผลได้ดังนี้ (Simonson, M. et al. 2011, p.138-139)

- การศึกษาด้านการไกลมีประสิทธิภาพเท่าเทียมกับการศึกษาแบบเดิมในด้านผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (learner outcomes)
- ผู้เรียนทางไกลมักมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาด้านการไกลมากกว่าผู้เรียนในระบบเดิม โดยผู้เรียนรู้สึกว่าเขาเรียนได้ดีไม่ต่างจากการเรียนในห้องเรียนปกติ
- ผู้เรียนทางไกลที่ประสบความสำเร็จมักไม่เปิดเผยตัว และมีแรงจูงใจภายใน และสามารถควบคุมตัวเองได้
- แม้การมีปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ แต่การออกแบบปฏิสัมพันธ์ต้องมีจุดประสงค์ที่ชัดเจน
- การให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นกลุ่ม และมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสำคัญมากกว่าการมีส่วนร่วมของผู้เรียนแต่ละคน

- เทคโนโลยีการศึกษาทางไกลแต่ละแบบต่างมีข้อดีและข้อด้อยในตัวเอง ที่จะส่งผลต่อคุณภาพของประสบการณ์การเรียนรู้

ฮิรูมิ (Hirumi 2005 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.127) ศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการสอนแบบอีเลิร์นนิ่งที่มีคุณภาพ โดยพบว่า อุตสาหกรรมและวงการศึกษา มองคุณภาพ และแนวทางของอีเลิร์นนิ่งต่างกัน วงการศึกษาให้ความสำคัญกับคุณภาพของหลักสูตรอีเลิร์นนิ่ง แต่อุตสาหกรรมพัฒนามาตรฐานเพื่อให้สามารถใช้วัสดุการเรียนรู้แบบซ้ำๆ

ลู เบอ์นาร์ต และเอบรามิ (Lou, Bernard, and Abrami 2006 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.127) ศึกษากลุ่มนักศึกษาปริญญาตรีด้วยวิธีการวิเคราะห์ห่อภิมาณ พบว่า นักศึกษาที่เรียนผ่านระบบทางไกลได้รับความสำเร็จพอๆ กับนักศึกษาที่เรียนแบบดั้งเดิมในสถาบันการศึกษา

ซาวาคกี (Zawacki Richter 2009 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.128) ศึกษาหัวข้อการวิจัยสำคัญสำหรับการศึกษาทางไกลจากผู้เชี่ยวชาญ 25 คน พบว่า หัวข้อที่น่าจะมีความจำเป็นที่สุด ได้แก่

- บทบาทของวัฒนธรรมและความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในการจัดการเรียนการสอนทางไกล
- การวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับระบบการเรียนทางไกล
- การจัดการการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม ค่าใช้จ่าย การพัฒนาองค์กรสำหรับผู้เรียนออนไลน์ และการสนับสนุนของคณาจารย์ การพัฒนาวิชาชีพ และการประกันคุณภาพ
- โอกาสในการใช้เทคโนโลยีทางเว็บ อุปกรณ์เคลื่อนที่ ที่จะเอื้อต่อการเรียนการสอน และการประเมินผล

ในปี ค.ศ. 2009 คณะกรรมการการศึกษาในสหรัฐอเมริกาศึกษาอภิมาณงานวิจัย เปรียบเทียบการเรียนทางออนไลน์ กับการเรียนแบบดั้งเดิม โดยศึกษาจากงานวิจัย 51 ชิ้น ที่เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการเรียนแบบออนไลน์กับการเรียนแบบเผชิญหน้า การวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การออกแบบระเบียบวิธีการวิจัยที่เคร่งครัด ข้อค้นพบคือ ผลการวิเคราะห์ไม่แตกต่างจากที่ ลู เบอ์นาร์ต และเอบรามิ (Lou, Bernard, and Abrami 2006) รายงาน โดยการเรียนออนไลน์ได้ผลมากกว่าการสอนแบบเผชิญหน้า อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการขาดการอ้างอิงเชิงทฤษฎี และเป็นการศึกษาที่ยังขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มอื่นไม่ได้

รายงานข้างต้นได้ระบุถึงทัศนคติเชิงบวกของผู้เรียนต่อการเรียนออนไลน์ โดยแนะนำการออกแบบการเรียนการสอนออนไลน์ที่ดีเพื่อช่วยสร้างผลการเรียนรู้ที่ควรเป็น และความพึงพอใจของผู้เรียนโดยรวม การออกแบบและคุณภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญ

การศึกษาทางไกลที่มีประสิทธิผลต้องมีการออกแบบการสอนที่ถูกต้อง ด้วยกระบวนการเชิงระบบที่ใช้หลักการวิจัยเป็นฐานสำหรับการปฏิบัติในการเรียนการสอน ถ้าการออกแบบมีประสิทธิผล การสอนก็จะมีประสิทธิผลด้วย

แนวปฏิบัติที่ดีในการศึกษาทางไกล

ปีเตอร์ส์ (Peters 2002 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.131) กล่าวถึง การบรรลุความสำเร็จของเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วและก้าวกระโดด จำเป็นต้องใช้การออกแบบการเรียนการสอนใหม่ที่อาจต้องย้อนกลับไปพิจารณาหลักการดั้งเดิมของการศึกษาทางไกล และการใช้สื่อในการสอน

หลักการแรกคือ การมองว่า การศึกษาทางไกลเป็นระบบ และความสำเร็จในการจัดการหลักสูตรต้องใช้แนวคิดเชิงระบบ ฮิรุมิ (Hirumi 2000) อธิบายแนวคิดเชิงระบบว่า ระบบเป็นชุดขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันและทำงานด้วยกัน เพื่อมุ่งไปยังเป้าหมายเดียวกัน ระบบต้องอาศัยความเกี่ยวข้องของคณาจารย์ บุคลากร สนับสนุน ผู้บริหาร และนักศึกษา ประกอบด้วยส่วนประกอบ 8 ประการ ได้แก่ หลักสูตร การสอน การจัดการ การให้บริการทางวิชาการ ยุทธวิธีที่สอดคล้องกัน การพัฒนาอาชีพ การวิจัยและการพัฒนา และการประเมินผลโปรแกรม

เบตส์ (Bates อ้างใน Foley 2003 และ Simonson, M. et al. 2011, p.131) กล่าวถึงกฎ 12 ข้อในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาการศึกษาทางไกล ดังนี้

1. เนื้อหาการสอนที่ดี การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มีความสำคัญสำหรับการถ่ายทอดเนื้อหา
2. สื่อแต่ละประเภทมีลักษณะเด่นในตัวเอง จำเป็นต้องได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม
3. เทคโนโลยีการศึกษาเป็นเรื่องยืดหยุ่น การสอนที่ประสบความสำเร็จสามารถใช้เทคโนโลยีแบบใดก็ได้ตามความเหมาะสม
4. ไม่มีเทคโนโลยีใดที่โดดเด่นเพียงอย่างเดียว จึงควรใช้แบบผสมผสาน
5. การใช้สื่อทั้งสี่ประเภทสำหรับผู้เรียนและผู้สอนคือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเสียง สื่อทีวี และสื่อคอมพิวเตอร์
6. ความสมดุลระหว่างความหลากหลายกับความประหยัด การใช้เทคโนโลยีมากเกินไปจะส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น จึงควรใช้อย่างเหมาะสม
7. การปฏิสัมพันธ์เป็นเรื่องจำเป็น
8. การเลือกใช้สื่อขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียน
9. เทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพดีกว่าเทคโนโลยีเก่า
10. ผู้สอนจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ
11. การทำงานเป็นทีมเป็นเรื่องสำคัญ ต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา นักออกแบบการสอน และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ
12. เทคโนโลยีไม่ใช่ประเด็นสำคัญ แต่ประเด็นอยู่ที่เราต้องการให้ผู้เรียนเรียนอะไร และเรียนอย่างไร โดยเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือ

หลักการข้อแรกข้างต้นต้องตรวจสอบการออกแบบแนวทางการสอนก่อน ส่วนผู้สอนเอง แม้จะเป็นผู้ที่ยังใหม่ต่อการศึกษาทางไกล ก็สามารถปรับวิธีการสอนในหลักสูตร และผลิตวัสดุการศึกษา สำหรับส่งทาง

ออนไลน์ได้ การใช้คณะกรรมการกลุ่มผลิตเหมาะสมต่อหลักสูตรที่มีผู้ลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก และใช้ระยะเวลาสั้นกว่าจะหมดสภาพหรือถึงกำหนดเวลาปรับปรุง

โฟเลย์ (Foley 2003 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.133-134) กล่าวถึงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ว่าควรคำนึงถึงถึง

1. การอยู่บนฐานของความจำเป็นต่อการเรียนรู้และระบุผลลัพธ์ที่ชัดเจน
2. การใช้ยุทธวิธีการเรียนการสอน ที่อยู่บนฐานของการทำกิจกรรม
3. วัสดุการศึกษาในการเรียนทางไกลมีประสิทธิภาพต่อประสบการณ์ในชีวิตของผู้เรียน
4. โปรแกรมการเรียนรู้ทางไกลที่มีคุณภาพอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เรียน
5. โปรแกรมการเรียนทางไกลประสบความสำเร็จได้ ต้องมีปฏิสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาวิชากับผู้สอนที่มีความชำนาญในเนื้อหา นั้น รวมทั้งกับผู้เรียนอื่นๆ
6. ระบบการสนับสนุนผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญของโปรแกรมการเรียนทางไกลที่ประสบความสำเร็จ

โฟแมน (Foeman 2003 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p. 136) เสนอแนวทางในการเลือกสื่ออีกแนวทางหนึ่ง สำหรับการสื่อสารในช่วงเวลาเดียวกัน ที่นับเป็นการปฏิบัติที่ดีในการศึกษาทางไกล คือ ความร่วมมือ การทำงานกลุ่มของผู้เรียนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน การใช้เทคโนโลยีที่ใช้พร้อมกันในระหว่างผู้ใช้ เช่น การแชท การประชุมทางไกล การประชุมผ่านเว็บ การใช้ voice-over-IP ห้องเรียนเสมือนจริง และวิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ (videoconference) เทคโนโลยีเหล่านี้ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิผลดีเท่าการทำงานเป็นทีม การแชทมักจะช้า และไม่ทันเวลา การใช้วิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ (videoconference) มีค่าใช้จ่ายสูง และมีคุณภาพเชิงเทคนิคที่ต่ำ และไม่สามารถสื่อภาพที่สำคัญได้ (visual cues)

ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการรู้ชั้นสูงสุด พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559, หน้า 7) กล่าวถึงปัญหาการศึกษาว่า คุณภาพการศึกษามองได้ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ วิชาการและวิชาชีพ ปัญหา คือ เด็กเรียนไปแล้ว วิชาอ่อน รู้ไม่จริงบ้าง เอาไปประกอบอาชีพทำงานไม่ได้จริง อ่านหนังสือไม่ค่อยออก ซึ่งเป็นปัญหาที่พบในประเทศพัฒนาแล้วเช่นกัน

คุณภาพอีกด้านหนึ่งคือ ความประพฤติ การศึกษาสมัยนี้ไม่ได้ช่วยให้เด็กมีความประพฤติที่ดีงาม เด็กไม่มีวินัย สำเร็จไปแล้วก็เป็นผู้มีความประพฤติไม่ดี เป็นพลเมืองที่ไม่มีค่านิยมและคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญ

ปัญหาอีกด้านที่สำคัญคือ ความแปลกแยกกับวัฒนธรรมของตนเอง รวมแล้วเหมือนกับว่า การศึกษานี้ช่วยเด็กไม่ได้ หรือเราให้การศึกษาที่ดีไม่ได้ ปัญหาเหล่านั้นเกิดจากคน เมื่อเป็นปัญหาของคนก็คือ เป็นปัญหาของการศึกษา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559, หน้า 12)

สาระัตถะของการศึกษา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559, หน้า 41) กล่าวถึงการศึกษาว่ามีหน้าที่หลัก 2 ประการคือ หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา และหน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ถูกต้อง และการฝึกฝนพัฒนาตน จนถึงความสมบูรณ์

หน้าที่แรกคือ การถ่ายทอดศิลปะวิทยา ไม่ว่าจะระยะสั้นหรือระยะยาว มีหลักการพื้นฐานว่า ต้องให้ความรู้จริง และรู้ยิ่งขึ้นไป

ให้รู้จริงหมายความว่า ถ้าเป็นครูถ่ายทอดความรู้ ก็ต้องถ่ายทอดให้นักเรียนได้รู้จริง และนักเรียนเองก็ต้องมีความใฝ่รู้ที่จะไปศึกษาค้นคว้าให้ได้ความรู้จริงในวิชาการและวิชาชีพนั้นๆ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559, หน้า 42-43) กล่าวในแง่การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของมนุษย์นั้น ต้องมีการเพิ่มพูนหรือทำให้งอกงามยิ่งขึ้น แต่รวมแล้วคือให้รู้จริงและรู้ยิ่งขึ้นไป และให้ทำได้จริง โดยเฉพาะในด้านวิชาชีพ เมื่อเขาเรียนรู้แล้ว ครูก็ต้องสอนให้เขาทำได้จริงด้วย นักเรียนเองก็ต้องพยายามที่จะเรียน ปฏิบัติฝึกฝนตนเองให้ชำนาญ ชำนิชำนาญ จนกระทั่งทำได้จริง สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ แล้วก็ก้าวสู่ขั้นสร้างความเป็นเลิศ เลิศทั้งในสติปัญญา ความสามารถส่วนตัว เลิศเป็นอย่างดีที่สุดของสิ่งที่กระทำ และเลิศในประโยชน์ต่อชีวิตและสังคมประเทศชาติ

หน้าที่ประการที่สอง คือ หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ถูกต้อง และการฝึกฝนพัฒนาตน จนถึงความสมบูรณ์ นี่เป็นหน้าที่ ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาแท้ๆ เป็นเนื้อตัวแท้ๆ ของการศึกษา เช่น การทำให้คนมีแรงจูงใจที่ถูกต้องในการศึกษา การสร้างจิตสำนึกในการศึกษา การทำให้คนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ

ถ้าเทียบกับความเป็นครู ครูจะทำหน้าที่ในนามของการศึกษา โดยมีหน้าที่หลักอยู่ 2 อย่างนี้เหมือนกัน คือ หน้าที่ที่หนึ่ง การถ่ายทอดหรือสืบทอดศิลปะวิทยา ให้ความรู้วิชาการ ความรู้ในการประกอบอาชีพแก่ศิษย์ หน้าที่ที่สอง ครูทำหน้าที่ในนามของการศึกษา คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และทำให้เขาฝึกฝนพัฒนาตนให้เจริญงอกงาม จนถึงความสมบูรณ์

หน้าที่ประการแรก เป็นหน้าที่ในด้านการสร้างเครื่องมือ เหมือนกับว่า เราสร้างเครื่องมือให้เด็ก เด็กเรียนจบออกไป ก็มีวิชาการและวิชาชีพเป็นเครื่องมือประจำตัว เอาไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต ไปพัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ภายนอก

ส่วนหน้าที่ที่สอง คือ หน้าที่ในการชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต และฝึกฝนพัฒนาตน อันนี้จึงจะเข้าถึงเนื้อตัวของมนุษย์แท้ๆ หรือเป็นเรื่องของความเป็นมนุษย์โดยตรง ถ้าเป็นการพัฒนาก็คือ การพัฒนาตัวบุคคลที่จะไปใช้เครื่องมือ เป็นการศึกษาในการฝึกฝนความเป็นมนุษย์ของตัวเอง พัฒนาตนในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จึงจะเป็นผู้ไปใช้เครื่องมือได้อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ความเป็นเลิศแท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้ เป็นความมั่งคั่งรุ่งเรืองเป็นเลิศที่มีคุณค่า เป็นอิสรภาพ และสันติสุขของมนุษย์ ทั้งของชีวิตและของสังคม

การรู้ขั้นสูงสุดสำเร็จการศึกษาจริง ต่อเมื่อรู้ที่จะแก้ปัญหาคับทุกขได้จริง ความรู้นั้น มิใช่ฝึกแล้วกลายเป็นวิชาการขาดลอยจากชีวิตมากขึ้น แต่ลึกลงไปแล้ว ยิ่งสำเร็จประโยชน์ในการแก้ปัญหาคับทุกข ทำให้มนุษย์เข้าถึงอิสรภาพมากขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) 2559, หน้า 47)

แนวคิดการจัดการให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

วิจารณ์ พานิช (2558) กล่าวถึงการจัดการให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรเน้นความรู้ในเชิงบูรณาการ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

กรอบแนวคิดเชิงมนทัศน์เพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Learning Framework) เป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งในด้านความรู้ในสาระวิชาหลัก (Core Subjects) ที่ช่วยให้ผู้เรียนเตรียมความพร้อมได้หลากหลาย มีระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ มาตรฐานและการประเมิน (Standards and Assessments) หลักสูตรและการสอน (Curriculum and Instruction) การพัฒนาอาชีพ (Professional Development) และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ (Learning Environment)

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวข้ามสาระวิชาไปสู่การเรียนรู้ด้านทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century skills) ครูไม่ใช่ผู้สอนอีกต่อไป นักเรียนต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ เป็นผู้แนะนำ (Coach) เป็นที่ปรึกษา และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้จากกรณีปัญหา (Problem-Based Learning-PBL) มีชุมชนการเรียนรู้ในอาชีพ (Professional Learning Communities-PLC) ที่เกิดจากการรวมตัวของผู้ประกอบการวิชาชีพ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของตน โดยเฉพาะครูแต่ละคน

วิจารณ์ พานิช (2558) กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษา ก้าวผ่านวิกฤติการศึกษาไทย ในงานวิชาการฉลองครบ 36 ปี ของการก่อตั้งสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ. ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2558 ว่าวิกฤติการศึกษาไทย คือ

- ผลลัพธ์การเรียนรู้ต่ำและไม่ครบถ้วน
- ค่าใช้จ่ายแพง แต่ผลสัมฤทธิ์ต่ำ
- ขาดความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น
- ศักดิ์ศรีครูตกต่ำ ทั้งที่รายได้และสวัสดิการดีมาก
- ครูไม่มีทักษะห้องเรียนแห่งศตวรรษที่ 21
- คอร์รัปชัน ขาดคุณธรรม

หลักการพื้นฐานเพื่อการสอนที่ชาญฉลาด 7 ด้าน คือ

- ความรู้แรกเริ่ม (Prior Knowledge)
- องค์กรแห่งความรู้ (K Organization)
- แรงจูงใจ (Motivation)
- การพัฒนาความเชี่ยวชาญ (Develop Mastery)
- การปฏิบัติและปฏิกิริยาป้อนกลับ (Practice & Feedback)
- การพัฒนานักศึกษาและสร้างบรรยากาศ (Student Development & Climate)
- การสอนให้ผู้เรียนกำหนดทิศทางของตนได้ (Self-Directed Learner)

การจัดการเรียนการสอนออนไลน์

เกรแฮม และคณะ (Graham et al. 2001 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p. 137-138)

แนะนำบทเรียนสำหรับการสอนออนไลน์ ดังนี้

1. ผู้สอนควรให้แนวทางที่ชัดเจนสำหรับการปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน
2. การออกแบบงานที่ดีในลักษณะการมอบหมายงานที่ต้องใช้การสนทนา จะช่วยให้เกิดความหมายและความร่วมมือจากผู้เรียน
3. นักศึกษาต้องนำเสนอโครงการที่ศึกษาในหลักสูตร
4. ผู้สอนต้องให้ผลสะท้อนกลับแก่ผู้เรียน 2 แบบ แบบแรกคือ ผลสะท้อนกลับในด้านข้อมูล แบบที่สองคือ ผลสะท้อนกลับในการให้กำลังใจ (acknowledgement feedback)
5. หลักสูตรออนไลน์ต้องระบุกำหนดการส่งงาน (deadlines)
6. การมอบงานที่ทำทนาย ตัวอย่างกรณีศึกษา และคำชมเชยสำหรับงานที่มีคุณภาพ ช่วยให้เกิดความคาดหวังในระดับสูง
7. การให้ผู้เรียนเลือกหัวข้อโครงการของตนเอง

พาลอฟ และแพรต (Palloff and Pratt 2003 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p. 138-139)

กล่าวถึง ผู้สอนออนไลน์ที่มีประสบการณ์ว่า สามารถรับผิดชอบนักศึกษาได้ 20-25 คน แต่ถ้าเป็นผู้สอนมือใหม่ไม่ควรรับผิดชอบเกิน 15 คน การแชท หรือการสนทนาสด ควรจำกัดจำนวนผู้เรียนเพียง 10-12 คน ในขณะที่กลุ่มทำงานอาจจำกัดจำนวนสมาชิก เหลือเพียง 4-5 คน

ไซมอนสัน และคณะ (Simonson, Michael; Smaldino, Sharon; Albright, Michael; and Zvacek, Susan (2009) กล่าวถึงหลักสูตรออนไลน์ว่า เนื้อหาส่วนใหญ่ผ่านการใช้ออนไลน์อย่างน้อย ร้อยละ 80 ของเนื้อหาทั้งหมด ส่วนการเรียนการสอนแบบสื่อผสม (blended or hybrid course) มีทั้งการเรียนผ่านออนไลน์ และการเรียนแบบเผชิญหน้า โดยผ่านสื่อออนไลน์ ร้อยละ 30-79

ไซมอนสัน และคณะ รายงานความคิดเห็นของนักศึกษาที่ระบุว่า การเรียนทางไกลไม่ใช่ตัวเลือกแรกของพวกเขา นักศึกษาต้องการเรียนกับกลุ่มเพื่อน และอาจารย์ มีห้องเรียน ห้องสัมมนา ห้องปฏิบัติการ โดยมองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นอุปกรณ์ที่มีค่า เพื่อเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ขณะที่นักศึกษาจำนวนรองลงมาต้องการเรียนแบบทางไกล ทดแทนการเรียนแบบดั้งเดิม ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

คำถาม คือ ทรัพยากรในการเรียนรู้ควรปรับปรุงจากทรัพยากรแบบดั้งเดิม หรือพัฒนาใหม่ตามระบบการสื่อสารทางไกล ซึ่งแนวโน้มคือ การใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอนทางไกล เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น สถาบันการศึกษาเริ่มใช้การเรียนแบบกึ่งห้องเรียนมากขึ้น และจัดโปรแกรมการศึกษาทางไกลเพิ่มขึ้น มากกว่าวิธีการแบบดั้งเดิมที่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อกระจายเสียง

ในเรื่องรูปแบบการพัฒนาผลการเรียนรู้ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการเรียนทางไกลแบบหนึ่งในภาวะของเทคโนโลยีดิจิทัลนั้น เบเกอร์ และอีเวน (Baker, D. and Evans, W. 2013) กล่าวถึง รูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมคือ รูปแบบแอดดี (ADDIE) ซึ่งย่อมาจาก Analyze, Design, Develop, Implement, and

Evaluate หรือ ADDIE หมายถึง การวิเคราะห์ การออกแบบ การพัฒนา การนำไปใช้ และการประเมินผล รูปแบบนี้เป็นพื้นฐานของระบบการคิดที่ช่วยให้เข้าใจการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รูปแบบนี้สอดคล้องกับหลักการยูซีดี (UCD) หรือ User-Centered Design หรือ UCD ซึ่งหมายถึง การออกแบบโดยเน้นผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง โดยให้มีการทำกิจกรรม 4 ลักษณะ ได้แก่ การเข้าใจบริบทของการใช้ การระบุความต้องการของผู้ใช้ การสร้างวิธีการใช้ และการประเมินการออกแบบตามความต้องการของผู้ใช้ ที่สอดคล้องกับรูปแบบดีดีอี (DDE) ออกแบบ พัฒนา และประเมินผล (Design, Develop, and Evaluation-DDE)

การออกแบบในสภาวะดิจิทัลเหล่านี้ คำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ว่า ใครเป็นผู้ใช้ จะใช้เทคโนโลยีอะไร และใช้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้

องค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.)

การจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (คู่มือการวัดและประเมินผลในระบบการศึกษาทางไกล สำหรับหลักสูตรในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2559, หน้า 2-8)

องค์ประกอบทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์การเรียนรู้บอกทิศทางเพื่อให้ นักศึกษาเข้าถึง จุดหมายที่คาดหวังไว้ ใช้กำหนดการจัดการเรียนรู้และวิธีการวัดและประเมินผล วัตถุประสงค์การเรียนรู้ต้อง ชัดเจนและระบุสิ่งที่ต้องการให้นักศึกษาแสดง

การจัดการเรียนรู้เป็นการจัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นการประเมินว่า นักศึกษาได้บรรลุหรือสอบผ่านตามวัตถุประสงค์ การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้านักศึกษาสอบผ่าน แสดงว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ แต่ ถ้าสอบไม่ผ่าน ก็ต้องมีการพัฒนาหรือปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ใหม่

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีทั้งในระดับหลักสูตร ระดับชุดวิชา ระดับหน่วย และระดับตอน วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในข้อเดียวกันไม่ควรวัดความรู้ในหลายประเด็น การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีการประเมินตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน การวัดผลระหว่างการเรียนและการวัดผลปลายภาค ซึ่งมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ การวัดผลภาคทฤษฎีในการสอบ ปลายภาคสำหรับระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่ใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบทำตัวเลือก และแบบเขียนตอบ ส่วนการวัดผลภาคปฏิบัติมีวิธีวัดและประเมินหลายรูปแบบ เช่น การฝึกงานที่สถานประกอบการ การฝึกปฏิบัติตามที่ มหาวิทยาลัยกำหนด เพื่อประเมินตัดสินว่า นักศึกษามีความรู้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพียงพอที่จะผ่านชุด วิชานั้น หรือต้องศึกษาใหม่

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ยึดตามกรอบมาตรฐาน คุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หรือที่เรียกว่า กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ (มคอ.) (Thai Qualifications

Framework for Higher Education, TQF: HEd) มี 5 ด้าน คือ (1) คุณธรรม จริยธรรม (2) ความรู้ (3) ทักษะทางปัญญา (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ (5) ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระบบนี้ใช้กับทุกชุดวิชาในแต่ละหลักสูตร ตั้งแต่ภาคการศึกษาที่สอง ปีการศึกษา 2557 แต่เพื่อให้การวัดและประเมินผลของมหาวิทยาลัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับความเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล มหาวิทยาลัยจึงกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ 7 ด้าน คือ

- (1) มีคุณธรรม จริยธรรม
- (2) มีความรอบรู้และมีประสบการณ์
- (3) คิดเป็น แก้ปัญหาได้
- (4) มีความรับผิดชอบ
- (5) มีมนุษยสัมพันธ์ดี
- (6) มีความสามารถในการสื่อสาร และใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และ
- (7) ทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ทั้งเจ็ดด้าน ครอบคลุมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด

คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตามประกาศมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2555) มีดังนี้

ด้านที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรม

- มีความซื่อสัตย์ สุจริต
- มีความขยัน หมั่นเพียร
- มีความพอเพียงและมีวินัย
- มีเจตคติที่เหมาะสม
- มีวัฒนธรรม คุณธรรม และศีลธรรมอันดี
- มีจรรยาบรรณวิชาชีพ

ด้านที่ 2 มีความรอบรู้และมีประสบการณ์

- มีความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษา
- มีความรอบรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
- มีความสามารถในการประยุกต์ความรู้สู่การใช้ประโยชน์

ด้านที่ 3 คิดเป็น แก้ปัญหาได้

- มีทักษะในการคิดเชิงระบบ
- มีทักษะในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา

- มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ใช้ความรู้สู่การปฏิบัติ

ด้านที่ 4 มีความรับผิดชอบ

- มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
- มีความรับผิดชอบต่อองค์กร
- มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมทุกระดับ
- มีจิตอาสา และจิตสาธารณะ

ด้านที่ 5 มีมนุษยสัมพันธ์ดี

- มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
- สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ด้านที่ 6 มีความสามารถในการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

- มีทักษะการสื่อสารที่ดี
- มีทักษะในการใช้ภาษา
- มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
- มีความสามารถในการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์

ด้านที่ 7 ทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

- มีความสามารถในการศึกษาด้วยตนเอง
- ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง
- มีความมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร

การจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีของแต่ละหลักสูตรต้องให้นักศึกษาได้เรียนรู้ครบทั้งห้าด้าน แต่ละชุดวิชาในหลักสูตร อาจจัดการเรียนการสอนที่ให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ครบทุกด้าน หรือเรียนรู้ได้บางด้าน แต่เมื่อรวมทุกวิชาในหลักสูตรแล้ว นักศึกษาต้องเรียนรู้ครบทั้ง 5 ด้าน จึงต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุดวิชาแต่ละชุดในหลักสูตร

การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ระดับชุดวิชา จะแสดงความรับผิดชอบหลักและความรับผิดชอบรอง โดยระบุลงในแผนที่แสดงการกระจายความรับผิดชอบมาตรฐานผลการเรียนรู้จากหลักสูตรสู่ชุดวิชา (Curriculum mapping)

วัตถุประสงค์ที่แสดงความรับผิดชอบหลักต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่แสดงในแผนตอน มีเนื้อหาการเรียนการสอน และมีการวัดผลการศึกษา ส่วนวัตถุประสงค์ที่แสดงความรับผิดชอบรองอาจเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแผนตอนหรือไม่ก็ได้ แต่มีการสอดแทรกในเนื้อหาการเรียนการสอน อาจมีการวัดผลการศึกษาหรือไม่ก็ได้ การวัดผลการศึกษาอาจเขียนเป็นกิจกรรมทำเรื่องหรือเป็นข้อสอบปลายภาค

แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (คู่มือการวัดและประเมินผลในระบบการศึกษาทางไกล สำหรับหลักสูตรในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2559, หน้า 14) มีดังนี้

1. ผลการเรียนรู้

- 1.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม
- 1.2 ด้านความรู้
- 1.3 ด้านทักษะทางปัญญา
- 1.4 ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ
- 1.5 ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2. เครื่องมือ

- 2.1 กิจกรรมประจำชุดวิชา
- 2.2 แบบทดสอบวัดความรู้
- 2.3 แบบประเมินตนเอง
- 2.4 แบบบันทึกพฤติกรรม e-Learning
- 2.5 แบบบันทึกข้อมูลการส่งกิจกรรมประจำชุดวิชา

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 3.1 ทางไปรษณีย์และทางเว็บไซต์
- 3.2 การสอบประจำภาคการศึกษา
- 3.3 นักศึกษาส่งงานด้วยตนเองในการฝึกอบรม
- 3.4 การเก็บข้อมูลระหว่างการฝึกปฏิบัติและประสบการณ์วิชาชีพ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางไกล ควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างเครื่องมือเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัด ในด้านความตรง (Validity) ของข้อคำถาม และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือเป็นรายข้อ จะวิเคราะห์หาค่าความยากและค่าอำนาจจำแนก ส่วนการวิเคราะห์คุณภาพทั้งฉบับ เป็นการวิเคราะห์หาความคงเส้นคงวาของคะแนนสอบที่เรียกว่า ความเที่ยง (Reliability) (คู่มือการวัดและประเมินผลในระบบการศึกษาทางไกล สำหรับหลักสูตรในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2559, หน้า 36-37)

3. แนวคิดเกี่ยวกับผลการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับผลการเรียนรู้จากการศึกษามีผู้ศึกษาและให้นิยามไว้มาก ดังนี้

เบเกอร์ และคณะ (Baker, S.; Bodo, B.; and Kolajo, E. 2014) อธิบายผลการเรียนรู้ในการศึกษาว่าหมายถึง ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่สั่งสมและพัฒนาในระหว่างการศึกษาในหลักสูตร ต่างจากการจัดการ

เรียนการสอนของหลักสูตรที่ศึกษาปัจจัยด้านอัตราการสำเร็จการศึกษา การเผยแพร่ผลงานของอาจารย์และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งการดำเนินงานทำ

ผลการเรียนรู้ครอบคลุมการประเมินผลจากการเรียนรู้ในประเด็นที่สำคัญ ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง และสามารถวัดได้ โดยมีการบ่งบอกอย่างชัดเจนว่า นักศึกษาต้องทำอะไรหลังจากศึกษาเนื้อหาแล้ว หรือสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนในการผลิตชิ้นงาน โดยระยะเวลาที่นักศึกษาควรทำงานได้บรรลุเป้าหมาย เช่น ความสามารถในการทำผลงานเมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา

ผลการเรียนรู้อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ผลการเรียนรู้ด้านความรู้ โดยสามารถอธิบายเนื้อหาและวิธีการของศาสตร์ที่เรียน
2. ผลการเรียนรู้ด้านทักษะ โดยอธิบายเทคนิค วิธีการที่จำเป็นสำหรับการทำงานตามศาสตร์นั้น เช่น สามารถอธิบายโครงการได้อย่างชัดเจนและกระชับ สามารถประเมินจุดเด่นและจุดอ่อนของการออกแบบการวิจัย หรือสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์กับการทำนายเชิงทฤษฎี เป็นต้น
3. ผลการเรียนรู้ด้านทัศนคติ โดยมีพันธะสัญญา ความชื่นชอบ หรือการเปิดเผย เช่น การชื่นชม ความสำคัญของการรักษาสัญญา การให้ความสำคัญเกี่ยวกับความจริงในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์หรือความสามารถในการแสดงความเปิดเผยและจริงใจเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม และปรัชญาของวัฒนธรรมที่แตกต่าง

ผลการเรียนรู้ต้องสามารถระบุได้อย่างชัดเจนเพื่อให้สามารถวัดการเรียนรู้ได้ถูกต้อง เช่น สามารถแปลความ วิเคราะห์ และประเมินค่าของข้อมูล ภาพกราฟิก หรือข้อความคำถามได้ หรือสามารถสร้างข้อความโต้แย้งได้อย่างมีเหตุผล เป็นต้น

ผลการเรียนรู้ของนักศึกษายังอาจนิยามได้เป็นความรู้ ทักษะ และความสามารถที่นักศึกษาได้รับจากประสบการณ์การเรียน การศึกษาผลการเรียนรู้ช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายการเรียนรู้และเกิดประสิทธิผลในการเรียน ช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพมากขึ้น ช่วยให้นักศึกษาสามารถใช้ความรู้ มีความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของตน ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจความคาดหวังของหลักสูตร และเป็นที่เข้าใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และช่วยในการออกแบบ ประเมิน และปรับปรุงหลักสูตร (YCCD 2005)

ผลการเรียนรู้ของนักศึกษ้อธิบายได้ในบริบทของความรู้ ทักษะและความสามารถที่นักศึกษาได้รับจากประสบการณ์เมื่อสิ้นสุดการเรียนในชั้นสูง (CHEA 2003)

ยูเนสโก (UNESCO 2560) กล่าวถึงผลการเรียนรู้เป็นผลลัพธ์ที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เช่น ความรู้ ทักษะทางปัญญา และทัศนคติของนักศึกษา

ผลการเรียนรู้แบ่งได้เป็นหลายระดับ เช่น ผลการเรียนรู้เฉพาะเนื้อหา (subject specific) ที่สัมพันธ์กับศาสตร์ และผลการเรียนรู้ทั่วไป (generic or transferable skills) ที่สามารถส่งผ่านไปยังการทำงานได้ เช่น การเขียน การพูด การแก้ไขปัญหา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การทำงานเป็นทีม (Adam, S. 2013)

มหาวิทยาลัยคอนเนคติกัต (University of Connecticut 2559) กล่าวถึงผลการเรียนรู้ว่าเป็นข้อความที่บ่งบอกความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนที่ผู้เรียนสามารถบรรลุเมื่อเรียนจบการศึกษาในหลักสูตรนั้น เป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะรู้และสามารถทำได้เมื่อสิ้นสุดการศึกษา เป็นแก่นของความรู้ที่คงอยู่ ความสามารถ (ทักษะ) และทัศนคติ (ค่านิยม) ที่ประกอบกันขึ้นเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่จำเป็นต่อบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา

ผลการเรียนรู้ในการศึกษามาจากการออกแบบโปรแกรมและหลักสูตร เนื้อหา การจัดส่ง และการประเมินจากการวิเคราะห์ความรู้เชิงบูรณาการ รวมทั้งทักษะและค่านิยมที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาและสังคม ประเด็นสำคัญของผลการเรียนรู้ในการศึกษาคือ ความสามารถในการแสดงสิ่งที่เรียนรู้ออกมาได้

ผลการเรียนรู้ต่างจากวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ผลการเรียนรู้เป็นผลที่ได้จากการบรรลุในสิ่งที่เรียน โดยเป็นหลักฐานว่า การเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว ในขณะที่วัตถุประสงค์หมายถึง ผลจากการสอนตามหลักสูตรหรือโปรแกรมที่มีการออกแบบล่วงหน้า วัตถุประสงค์ให้ความสำคัญกับความสามารถที่ผู้ออกแบบหลักสูตรคาดหวังต่อนักศึกษาว่า สามารถทำในสิ่งที่หลักสูตรกำหนดเมื่อสิ้นสุดการสอน วัตถุประสงค์มักเขียนในรูปแบบความตั้งใจจากการสอนและระบุเนื้อหาที่ผู้สอนตั้งใจให้ครอบคลุม แต่ผลการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับนักศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และระบุในสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียน

ข้อความที่ระบุผลการเรียนรู้จำเป็นสำหรับผู้สอนและผู้เรียน สำหรับผู้สอน ผลการเรียนรู้ช่วยให้สามารถกำหนดเนื้อหาที่จะสอน สามารถกำหนดยุทธวิธีในการสอน สามารถออกแบบกิจกรรมในการเรียน การกำหนดงานเพื่อให้สามารถประเมินผลที่เหมาะสม

สำหรับนักศึกษา ผลการเรียนรู้ช่วยให้มีกรอบนำพาเป็นทิศทางในการศึกษา และช่วยในการเตรียมการสำหรับทำโจทย์งานที่ได้รับมอบหมาย และช่วยนำไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต

ข้อความที่ระบุผลการเรียนรู้อาจเป็น คำที่บ่งบอกการกระทำ (action word) ที่แสดงความสามารถของผู้เรียนและเกณฑ์ หรือมาตรฐานที่ยอมรับความสามารถนั้น

มหาวิทยาลัยวอร์วิก (University of Warwick 2011) กล่าวถึงผลการเรียนรู้ว่าหมายถึง ทักษะและความรู้ที่นักศึกษาจะได้รับเมื่อสำเร็จการศึกษาในหลักสูตร เช่น

- 1) ความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา
- 2) ทักษะเฉพาะด้าน และทักษะในเชิงปฏิบัติ เช่น ทักษะในการใช้อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการ ทักษะในภาษา ทักษะในการแนะนำ
- 3) ทักษะทางปัญญา เช่น ความเข้าใจในระเบียบวิธีวิจัย การสังเคราะห์ การประเมินหรือความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์
- 4) ทักษะที่ช่วยให้สามารถทำงานได้ เช่น การสื่อสารด้านการเขียนและการพูด การทำงานเป็นทีม การแก้ไขปัญหา ทักษะเชิงตัวเลขและการใช้เทคโนโลยี

4. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการศึกษาทางไกลตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.)

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการศึกษาทางไกล เป็นประเด็นที่มีการศึกษาวิจัยที่เน้นความต้องการและความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีความแตกต่างและหลากหลาย มีสถาบันการศึกษาทำหน้าที่บริการและจัดการเรียนการสอน มีผู้สอนและการใช้สื่อการศึกษา การแนะนำแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ โดยผู้เรียนและผู้สอนไม่ได้พบปะแบบเผชิญหน้าอย่างในชั้นเรียนปกติ ทฤษฎีหนึ่งที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการอธิบายการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลคือ ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสาร

ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสาร

โฮล์มเบิร์ก (Holmberg 1985 อ้างใน Simonson et al. 2009, p. 47-48) เสนอทฤษฎีการศึกษาทางไกลที่เรียกว่า การสนทนาเชิงแนะนำ (guided didactic conversation) ที่อยู่ในทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร กล่าวถึง ประสิทธิภาพการสอนที่เชื่อมโยงกับผลกระทบด้านความรู้สึกของความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนคำถาม คำตอบ และการอภิปรายในระหว่างการสื่อสารที่เกิดขึ้น เขาตั้งสมมติฐานในทฤษฎีไว้ 7 ข้อ ดังนี้

1. การสอน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนต้องเปลี่ยนมุมมอง และวิธีการศึกษาโดยการมีปฏิสัมพันธ์ในระหว่างการเรียนรู้
2. ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการเรียน ควรเป็นในลักษณะของความพอใจที่ได้มีการสนทนาในระหว่างการเรียนการสอน (Learning pleasure)
3. ความพึงพอใจจากข้อ 2 นำไปสู่การสร้างแรงจูงใจของผู้เรียน (Student motivation)
4. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระหว่างการเรียนรู้มาจากแรงจูงใจของผู้เรียน
5. แรงจูงใจที่แรงกล้าส่งเสริมการเรียนรู้
6. การเข้าถึงสาระในวิชาการด้วยความเป็นมิตร และความสะดวกช่วยสร้างความพึงพอใจในการเรียน สนับสนุนแรงจูงใจของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้
7. ประสิทธิภาพในการสอนเห็นได้จากการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการสอน

สมมติฐานดังกล่าวข้างต้นเป็นพื้นฐานของหลักการสอนในการศึกษาทางไกล เขาเชื่อว่า การสอนทางไกลกระตุ้นแรงจูงใจของผู้เรียน ส่งเสริมความพอใจจากการเรียน เกี่ยวพันกับความต้องการของผู้เรียน สร้างความรู้สึกที่ดีระหว่างผู้เรียนกับสถาบันที่สอนทางไกล รวมทั้งการส่งเสริมการเข้าถึงเนื้อหาวิชา สร้างการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของผู้เรียน การอภิปรายและการตัดสินใจ ทำให้เกิดการสื่อสารที่แท้จริงจากผู้เรียน

เว็ดเมเยอร์ (Wedemeyer 1981 อ้างใน Simonson et al. 2009, p. 43) กล่าวถึงองค์ประกอบของสถานการณ์ในการเรียนการสอนว่า ต้องมีการจัดระเบียบใหม่ เพื่อให้อิสระแก่ผู้เรียนมากขึ้น ทั้งในเรื่องระบบการสื่อสารและสิ่งที่จะสอนผู้เรียน ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การศึกษาทางไกลประสบความสำเร็จคือ การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

เขาได้กล่าวถึงทฤษฎีการศึกษาทางไกลที่เสนอตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 ที่เรียกว่า การศึกษาที่เป็นอิสระ โดยกล่าวว่า การศึกษาทางไกลในทฤษฎีนี้ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรกคือ การสนทนาในลักษณะการสื่อสารสองทาง ประการที่สองคือ การตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยให้อิสระแก่ผู้เรียน ซึ่งต่างจากการสอนแบบดั้งเดิม ที่ผู้เรียนขึ้นอยู่กับผู้สอนทั้งหมด เพื่อขอคำแนะนำ แต่ในการศึกษาทางไกล ผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบสูงในโปรแกรมการเรียนการสอน โดยพึ่งพาความช่วยเหลือจากผู้สอนเพียงเล็กน้อย เช่น อาจช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน การค้นหาแหล่งข้อมูล และการวัดผล

โฮล์มเบิร์ก (Holmberg 1985 อ้างใน Simonson et al. 2009, p. 47-48) ได้ปรับทฤษฎีการศึกษาทางไกล โดยแบ่งเป็น 8 ส่วน ดังนี้

1. การศึกษาทางไกลช่วยเอื้อผู้เรียนที่ไม่สามารถหรือไม่ต้องการเรียนแบบเผชิญหน้ากับผู้สอน ผู้เรียนมีความหลากหลายมาก
2. การศึกษาทางไกลส่งเสริมอิสระและเสรีภาพในการเลือกของผู้เรียน
3. สังคมได้รับประโยชน์จากการศึกษาทางไกล จากเสรีภาพในการศึกษา
4. การศึกษาทางไกลเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเข้าถึงการเรียนอย่างเท่าเทียม และมีอิสระภาพ
5. การศึกษาทางไกลช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบอภิมาน (metacognitive approaches)
6. การศึกษาทางไกลอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ในระดับลึกจากกิจกรรมในระดับปัจเจกบุคคล การเรียนการสอนใช้การสื่อสารที่มีการผลิตหลักสูตรล่วงหน้า
7. การศึกษาทางไกลเกี่ยวข้องกับการศึกษาของนักพฤติกรรมศาสตร์ นักทฤษฎีการเรียนรู้ นักทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนักทฤษฎีด้านการเรียนการสอนอื่นๆ มีความเกี่ยวข้องกับอาชีพในเชิงอุตสาหกรรมที่มีผู้ใช้แรงงาน ใช้อุปกรณ์ ประมวลผลข้อมูลสารสนเทศ การสื่อสารมวลชน ที่อยู่บนพื้นฐานของการผลิตหลักสูตรล่วงหน้า
8. ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความพึงพอใจจากการเรียน และความเข้าใจกันระหว่างผู้เรียน และการสนับสนุนของผู้สอน เป็นแก่นของการเรียนรู้ในการศึกษาทางไกล ความรู้สึกเห็นใจกันและความเป็นเจ้าของช่วยส่งเสริมแรงจูงใจของผู้เรียนในการเรียน และส่งผลต่อการเรียนแบบพึงพอใจ (learning favorably) ความรู้สึกดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา และโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นอิสระ

ไซมอนสัน และคณะ (Simonson, M. et al. 2011, p. 134) กล่าวถึงการศึกษารวมทั้งการศึกษาทางไกลเป็นเรื่องของระบบ มีส่วนประกอบที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ยากจะแยกส่วนประกอบออกจากกันได้ ไม่ว่าจะเป็นประเภทของปฏิสัมพันธ์ ปริมาณเวลา คุณภาพ ความบ่อยครั้ง ล้วนไม่สามารถแยกจากปรัชญาการสอน การเลือกสื่อและปัจจัยอื่นๆ

แม้จะมีการเลือกใช้สื่อเพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกันก็ไม่สามารถทดแทนส่วนประกอบด้านการเผชิญหน้าในการเรียนได้ สิ่งสำคัญคือ การอภิปรายที่เกิดขึ้นจริง การโต้แย้ง การสนทนาในกลุ่ม การสื่อสารระหว่างบุคคลจึงยังเป็นเรื่องสำคัญในการศึกษาทางไกล การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนและการสื่อสารไม่ใช่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เรียนในหลักสูตรการศึกษาทางไกล แต่ความพึงพอใจอยู่ที่ความใส่ใจจากผู้สอนและจากระบบที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุความต้องการ

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียนทางไกลมีดังต่อไปนี้ (Simonson, M. et al. 2011, p. 135)

- เนื้อหาที่ผู้เรียนรู้สึกว่ายาก สอดคล้องกับความต้องการของเขา
- คำชี้แจงที่ชัดเจนในสิ่งที่ผู้เรียนต้องทำตลอดหลักสูตร
- ความใส่ใจต่อผู้เรียนแต่ละคน
- การทดสอบความก้าวหน้าในการเรียนและการได้รับผลป้อนกลับจากผู้สอน
- วัสดุการศึกษาที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ

สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ ความหงุดหงิดของผู้เรียนจากการใช้อุปกรณ์การเรียนที่ซับซ้อน ไม่เพียงพอหรือไม่สามารถใช้งานได้ ทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติในทางลบ และเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการเรียนทางไกล

กฎของเบตส์ (Bates) ที่พูดถึงปฏิสัมพันธ์ว่า เป็นเรื่องจำเป็นและยังเป็นส่วนประกอบสำคัญที่มีการนิยามในการศึกษาทางไกล โดยมีการพูดถึงการจัดโอกาสที่ทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง จากการสนทนา ปฏิสัมพันธ์ 3 รูปแบบเป็นที่ยอมรับในวงการ ได้แก่ นักศึกษากับเนื้อหาที่เรียน นักศึกษากับผู้สอน และนักศึกษากับนักศึกษา โดยเฉพาะปฏิสัมพันธ์ประเภทสุดท้ายเพิ่มขึ้นมากในการศึกษาออนไลน์ แต่ปฏิสัมพันธ์นั้นจะต้องไม่ใช่การบังคับ

การศึกษาความพึงพอใจตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.)

การศึกษาความพึงพอใจในงานวิจัยนี้ศึกษาประเด็นความพึงพอใจตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) ซึ่งเป็นกรอบแสดงระบบคุณวุฒิการศึกษา ระดับอุดมศึกษาของประเทศ ประกอบด้วย ระดับคุณวุฒิ ความเชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่ง ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น การแบ่งสายวิชา มาตรฐานผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิ ซึ่งเพิ่มสูงขึ้น ตามระดับของคุณวุฒิ ปริมาณการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่ต้องใช้ ลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิ การเปิดโอกาสเทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิภาพการดำเนินงาน ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่า สามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ (กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ <http://www.thaiall.com/tqf/> สืบค้น 30 ตุลาคม 2560)

หลักการสำคัญ คือ

- 1) เป็นเครื่องมือในการนำแนวนโยบายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การวัดการศึกษา ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการอุดมศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) มุ่งเน้นที่ผลการเรียนรู้ ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเชิงคุณภาพ เพื่อประกันคุณภาพบัณฑิต
- 3) มุ่งประมวลกฎเกณฑ์และประกาศต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนไว้ด้วยกัน และเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกัน
- 4) เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจในกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง หรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการ ชุมชน สังคม และสถาบันอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่คาดว่าจะพึงมี
- 5) มุ่งให้คณาจารย์หรือปริญญาของสถาบันใดๆ ของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกันได้ ในสถาบันอุดมศึกษาที่ดี ทั้งในและต่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตร ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย โดยมั่นใจถึงคุณภาพของบัณฑิต ซึ่งจะมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข และภาคภูมิใจ เป็นที่พึงพอใจของนายจ้าง
- 6) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

- 1) เพื่อเป็นการประกันคุณภาพขั้นต่ำของบัณฑิตในแต่ละสาขาวิชา หรือแต่ละคุณวุฒิ
- 2) เพื่อให้แต่ละสาขาวิชามีการกำกับดูแลคุณภาพการผลิตบัณฑิตกันเอง โดยบัณฑิตในสาขาวิชาเดียวกันของแต่ละสถาบันมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณวุฒิระดับการศึกษาของสาขาวิชานั้นๆ
- 3) เพื่อนำไปสู่การลดขั้นตอนและระเบียบในการดำเนินการให้กับสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเข้มแข็งและความพร้อมในการจัดการศึกษา

มาตรฐานผลการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี เพื่อเตรียมนิสิต/ นักศึกษาสำหรับตลาดงานทั่วไป เพื่อเรียนต่อระดับปริญญาโทและทำงานวิจัย และสำหรับงานอาชีพที่มีความชำนาญสูง ควบคู่กับการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบ ความสามารถในการตัดสินใจได้ด้วยตนเองในระดับปริญญาตรี สามารถกำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) มีความรู้และความเข้าใจหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานของสาขาวิชา โดยได้รับจากตำราเรียนที่ก้าวหน้าทันสมัย
- 2) ใช้ความรู้ ความเข้าใจโดยวิธีการที่เป็นมืออาชีพ
- 3) อภิปรายแยกแยะและแก้ปัญหาเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ศึกษา

- 4) นำเสนอเทคนิคและความสามารถในการค้นคว้าและใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับเนื้อหาทางด้านสังคม วิทยาศาสตร์ และศิลปกรรม จรรยา
- 5) ติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในการส่งผ่านข้อมูล แนวคิด ปัญหาและการแก้ปัญหาแก่ระดับผู้เชี่ยวชาญและผู้ไม่เชี่ยวชาญ
- 6) ใช้ทักษะทั้งทางด้านทีมงานและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เหมาะสมในงานอาชีพ
- 7) มีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อในระดับปริญญาที่สูงขึ้นได้โดยลำพังอย่างมีอิสระ

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.)

กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศเรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 กำหนดให้คณะกรรมการการอุดมศึกษานำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) ไปพัฒนามาตรฐานคุณวุฒิสภาวิชา เพื่อสถาบันอุดมศึกษาได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารายละเอียดหรือปรับปรุงหลักสูตร และจัดการเรียนการสอน เพื่อให้คุณภาพของบัณฑิตในสาขาวิชาของระดับคุณวุฒิเดียวกัน มีมาตรฐานเทียบเคียงกัน ทั้งในระดับชาติ และระดับสากล โดยกำหนดองค์ประกอบของมาตรฐานผลการเรียนรู้ 5 ด้าน คือ 1) คุณธรรม จริยธรรม 2) ความรู้ 3) ทักษะทางปัญญา 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5) ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม

- (1) มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคม
- (2) ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
- (3) มีภาวะความเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น
- (4) รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์
- (5) มีจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ

2) ด้านความรู้

- (1) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในสาขาวิชา และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง
- (2) สามารถบูรณาการความรู้ในสาขาวิชากับความรู้ในศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง
- (3) สามารถประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ
- (4) สามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ ทั้งศาสตร์ในสาขาวิชา และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนำไปประยุกต์ใช้ได้

3) ด้านทักษะทางปัญญา

- (1) มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ มีวิจารณ์ญาณ หรือดุลยพินิจในการแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์ต่างๆ
- (2) มีความสามารถในการประยุกต์ความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ และทฤษฎีต่างๆ ในการปฏิบัติงานและการแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์
- (3) สามารถใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสถานการณ์

4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

- (1) มีความสามารถในการทำงานเป็นทีมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
- (2) มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- (3) มีความสามารถในการปรับตัว ร่วมกิจกรรม และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์
- (4) สามารถให้ความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ต่างๆ ได้

5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

- (1) สามารถสื่อสารภาษาไทย ทั้งการพูด การฟัง การอ่าน การเขียน การสรุปประเด็น และการนำเสนอได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (2) สามารถเลือกและใช้รูปแบบการนำเสนอสารสนเทศ ตลอดจนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์
- (3) สามารถเลือกและประยุกต์ใช้เทคนิคทางสถิติ หรือคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2555

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้ประกาศเรื่อง คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2555 เพื่อให้สาขาวิชาใช้เป็นเกณฑ์ และเป้าหมายในการดำเนินงาน ด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ ตามคำขวัญ “เป็นคนดี มีความรอบรู้ มุ่งมั่น สื่อสารสัมพันธ์ ก้าวทันเทคโนโลยี”

องค์ประกอบของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ 7 ด้าน มีดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม

- (1) มีความซื่อสัตย์ สุจริต
- (2) มีความขยันหมั่นเพียร
- (3) มีความพอเพียงและมีวินัย
- (4) มีเจตคติที่เหมาะสม

- (5) มีวัฒนธรรม คุณธรรม และศีลธรรมอันดี
 - (6) มีจรรยาบรรณวิชาชีพ
2. **มีความรอบรู้และมีประสบการณ์**
 - (1) มีความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษา
 - (2) มีความรู้รอบในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
 - (3) มีความสามารถในการประยุกต์ความรู้สู่การใช้ประโยชน์
 3. **คิดเป็น แก้ปัญหาได้**
 - (1) มีทักษะในการคิดเชิงระบบ
 - (2) มีทักษะในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
 - (3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 - (4) ใช้ความรู้สู่การปฏิบัติได้
 4. **มีความรับผิดชอบ**
 - (1) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
 - (2) มีความรับผิดชอบต่อองค์กร
 - (3) มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมทุกระดับ
 - (4) มีจิตอาสาและจิตสาธารณะ
 5. **มีมนุษยสัมพันธ์ดี**
 - (1) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
 - (2) สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
 - (3) เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
 6. **มีความสามารถในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม**
 - (1) มีทักษะการสื่อสารที่ดี
 - (2) มีทักษะในการใช้ภาษา
 - (3) มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
 - (4) มีความสามารถในการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์
 7. **ทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง**
 - (1) มีความสามารถในการศึกษาด้วยตนเอง
 - (2) ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง
 - (3) มีความมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
กับมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษา (TQF)

คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษา (TQF)
1. มีคุณธรรม จริยธรรม	มคอ. ข้อ 1 และ 4
2. มีความรอบรู้และมีประสบการณ์	มคอ. ข้อ 2
3. คิดเป็น แก้ปัญหาได้	มคอ. ข้อ 3
4. มีความรับผิดชอบ	มคอ. ข้อ 1 และ 4
5. มีมนุษยสัมพันธ์ดี	มคอ. ข้อ 4
6. มีความสามารถในการสื่อสาร และการใช้ เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม	มคอ. ข้อ 5
7. ทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง	มคอ. ข้อ 1, 3 และ 4

ตารางที่ 1 อธิบายการเปรียบเทียบคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์กับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ
ระดับอุดมศึกษา (TQF) ไว้ดังนี้

- 1) มีคุณธรรม จริยธรรม เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 1 และ 4
- 2) มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 2
- 3) คิดเป็น แก้ปัญหาได้ เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 3
- 4) มีความรับผิดชอบ เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 1 และ 4
- 5) มีมนุษยสัมพันธ์ดี เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 4
- 6) มีความสามารถในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 5
- 7) ทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง เทียบได้กับ มคอ. ข้อ 1, 3 และ 4

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางไกล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางไกล มีทั้งในบริบทต่างประเทศและในประเทศไทย รวมทั้งใน
บริบทของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เบอร์จ และมูเลนเบิร์ก (Berge and Muilenburg 2000 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.130) ทบทวนวรรณกรรมและรายงานอุปสรรค 64 ข้อสำหรับจัดการการศึกษาทางไกล โดยสำรวจคนที่

เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางไกลหลายพันคน คนที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการสอน และการฝึกอบรม ทั้งครู อาจารย์ ผู้ฝึก ผู้จัดการ ผู้บริหารระดับสูงในสถานศึกษา นักวิจัย และนักศึกษา

อุปสรรคที่ส่งผลมากที่สุดต่อการศึกษทางไกล 10 อันดับ ได้แก่

1. การใช้เวลาที่เพิ่มขึ้น
2. การขาดงบประมาณในการจัดโปรแกรมการศึกษาทางไกล
3. การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงขององค์กร
4. การขาดวิสัยทัศน์ร่วมกันในองค์กรต่อการศึกษทางไกล
5. การขาดบุคลากรสายสนับสนุนในการพัฒนาบทเรียน
6. การขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์สำหรับการศึกษทางไกล
7. ความเชื่อช้าในการปฏิบัติงาน
8. การขาดแรงจูงใจของคณาจารย์
9. ความลำบากในการก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี
10. การขาดอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีในการจัดการ ทั้งในห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ และโครงสร้างที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยี

อุปสรรคที่สำคัญน้อยที่สุด ตามลำดับ ได้แก่

1. การแข่งขันในการเรียน
2. การขาดความชำนาญในการใช้เทคโนโลยี
3. การขาดนโยบายในการใช้เทคโนโลยี
4. การขาดการถ่ายโอนหน่วยกิตการเรียนระหว่างสถาบัน
5. ปัญหาในเรื่องขอบเขตเวลาที่ต่างกันในพื้นที่
6. ค่าใช้จ่ายสำหรับการใช้เทคโนโลยี
7. ค่าใช้จ่ายในการลงทะเบียน
8. กฎระเบียบของภาครัฐและท้องถิ่น
9. ประเด็นทางจริยธรรม
10. สัญญาระหว่างผู้จ้างกับสหภาพ (Existing union contracts)
11. การขาดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ผู้วิจัยได้สรุปความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในองค์กร การพิจารณาการศึกษาทางไกลว่ามีอุปสรรค 5 อันดับแรกเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงขององค์กร การขาดวิสัยทัศน์ร่วมด้านการศึกษทางไกลในองค์กร การขาดการวางแผนกลยุทธ์สำหรับการศึกษทางไกล การปฏิบัติการอย่างเชื่อช้า และความลำบากในการก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

ไซมอนสัน (Simonson 2001 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.131) ศึกษาสาเหตุที่ครูไม่ยอมข้องเกี่ยวในการศึกษทางไกลในรัฐเซาต์ดาโกต้า (South Dakota) สหรัฐอเมริกา ด้วยวิธีการอภิปราย

กลุ่ม สาเหตุที่พบคือ ความกลัว การฝึกรอบม ระยะเวลา และการเปลี่ยนแปลง โดยระบุว่า การปฏิบัติการ สำหรับการศึกษาทางไกลในโรงเรียน จำเป็นต้องอาศัยการฝึกรอบม การสนับสนุน การใช้เวลา การสร้างความ เชื่อมมั่นในกระบวนการดำเนินงาน กำหนดตารางเวลา และการแก้ไขปัญหาเชิงเทคนิค

เฉิน (Chen 2009 อ้างใน Simonson, M. et al. 2011, p.131) รายงานอุปสรรคที่ต่อต้านการศึกษา ทางไกลในสถานศึกษาที่สำคัญ 3 ลำดับแรก คือ ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาโปรแกรม ภาระงานของคณาจารย์ และแรงจูงใจให้คณาจารย์ที่จัดการสอนแบบทางไกล พร้อมเสนอวิธีการก้าวข้ามอุปสรรควิธีหนึ่งคือ การใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เกิดประสิทธิผล

ทิสทอล และเยตส์ (Thistoll, T. and Yates, A. 2016) ศึกษากรณีของมหาวิทยาลัยเปิดโพลีเทคนิค แห่งนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นสถานศึกษาวิชาชีพที่ใช้การศึกษาทางไกลและมีอัตราการสำเร็จการศึกษาสูง เปรียบเทียบกับสถาบันที่สอนแบบเผชิญหน้า โดยศึกษาจากกลุ่มนักศึกษา สถานศึกษา และสภาพแวดล้อม ภายนอก โดยศึกษาจากสองกรณี

กรณีศึกษาชิ้นแรกศึกษาปัจจัยด้านสถาบัน จากมุมมองของบุคลากร กรณีที่สอง ศึกษาการรับรู้ของ นักศึกษาที่มีส่วนร่วม ทั้งบุคลากรและนักศึกษามองว่า การมีผู้สอนที่ให้ความช่วยเหลือและวัสดุที่ใช้ในการ เรียนการสอนที่สื่อสารชัดเจนเป็นเรื่องจำเป็น รวมทั้งแรงจูงใจของนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา

สาเหตุของผู้ที่ไม่สำเร็จการศึกษา เนื่องจากไม่ได้รับคำแนะนำที่เหมาะสม และอุปสรรคในการใช้ชีวิต บุคลากรที่ให้ข้อมูลเชื่อว่า ความผูกพันของนักศึกษาจะเพิ่มขึ้นได้ ถ้ามีการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม ปัจจัย สำคัญต่อความผูกพันของนักศึกษาในระบบการเรียนการสอนทางไกล มีอยู่ 3 ปัจจัย ได้แก่ ตัวบุคคล สถาบัน และสภาพแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งสามกำหนดความสำเร็จของนักศึกษาในการเรียนทางไกล เช่น การติดตามการเรียน การให้กำลังใจ การให้การสนับสนุนจนกว่าจะเรียนสำเร็จ ในส่วนของสถาบันการศึกษา ควรให้การสนับสนุนในเรื่องการจัดโครงสร้างของหลักสูตร การมอบหมายงานให้นักศึกษาทำบ่อยครั้ง จัดให้ นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และให้ความสำคัญกับการสร้างความผูกพันของนักศึกษา

อุปสรรคที่เป็นเหตุจากสถาบันการศึกษาคือ การกำหนดให้ลงวิชาที่ไม่เหมาะสม การจัดอุปกรณ์การ เรียนการสอนและการประเมินผลที่สับสน และความขัดแย้งกับการใช้ชีวิต นักวิชาการด้านการศึกษาทางไกล ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ โดยบูรณาการการเรียนรู้ไปในสังคมแบบเป็นธรรมชาติ ทฤษฎีการประกอบ สร้างทางสังคม (Social constructivist) ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่ง เป็นสิ่งที่ควรเติมเต็มให้กับการเรียนทางไกล และนักศึกษาก็อาจมีความผูกพันจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม ที่ ช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักสูตรและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน

สถานศึกษาควรชี้ให้นักศึกษาเห็นว่า การเรียนทางไกลไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นทักษะที่ ฝึกฝนได้ และช่วยเสริมสร้างทักษะ สถานศึกษาต้องสร้างความมั่นใจว่า นักศึกษาเลือกเรียนวิชาที่สอดคล้องกับ แรงจูงใจเพื่อช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ

งานวิจัยในบริบทของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีดังนี้

1. ผลสำรวจความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชา/ ผู้ใช้บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีการศึกษา 2558 (สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2560

รายงานผลสำรวจความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใช้บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีการศึกษา 2558) จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใช้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี 2558 จำนวน 11,936 คน แบ่งเป็นระดับปริญญาตรี 11,437 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การส่งแบบสอบถามผ่านผู้สำเร็จการศึกษาไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใช้บัณฑิตให้ตอบแบบสอบถาม แล้วส่งคืนทางไปรษณีย์ตอบรับ ภายใน 7 วันหลังจากได้รับแบบสอบถาม

จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาคือ 2,560 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 22.38 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในรูปความเรียง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใช้บัณฑิตส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับต้น หรือหัวหน้างาน ร้อยละ 48.58 รองลงมาดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงหรือเจ้าของกิจการ ร้อยละ 20.60 ส่วนใหญ่สังกัดหน่วยงานของรัฐ ร้อยละ 46.89 รองลงมาสังกัดบริษัทเอกชน ร้อยละ 45.13 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานร่วมกับบัณฑิตส่วนใหญ่มากกว่าหนึ่งปี ร้อยละ 85.39

ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตที่พึงประสงค์ จำแนกตามองค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 7 ด้าน พบว่า เป็นความเห็นในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.04 ถึง 4.48 จากคะแนน 5 ระดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตจำแนกตามองค์ประกอบมาตรฐานผลการเรียนรู้ (TQF) 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.10-4.46 จากคะแนน 5 ระดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังในอนาคต จำแนกตามองค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 7 ด้าน พบว่า มีความต้องการในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.77-5.00

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังในอนาคต จำแนกตามองค์ประกอบมาตรฐานผลการเรียนรู้ (TQF) 5 ด้าน พบว่า มีความต้องการในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.76-5.00

คุณลักษณะที่เป็นจุดเด่นของบัณฑิตมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ 1) มีความรับผิดชอบ ร้อยละ 29.02 2) มีทักษะการศึกษาทางไกลและสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง ร้อยละ 21.69 และ 3) มีคุณธรรม จริยธรรม ร้อยละ 15.24

คุณลักษณะที่เป็นจุดอ่อนของบัณฑิตมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ 1) ไม่มีจุดอ่อน ร้อยละ 51.54 2) มีความสามารถในการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ร้อยละ 19.63 และ 3) มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ ร้อยละ 9.44

คุณลักษณะของบัณฑิตที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในหน่วยงานของผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใช้บัณฑิต ลำดับที่ 1 คือ มีคุณธรรม จริยธรรม ร้อยละ 39.93 ลำดับที่สอง มีความรับผิดชอบ ร้อยละ 28.39 ลำดับที่สาม คิดเป็น แก้ปัญหาได้ ร้อยละ 25.58

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใช้บัณฑิตคือ บัณฑิตในระดับปริญญาตรีเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รองลงมาคือ มีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยครบทุกด้าน

2. สุมาลี สังข์ศรี (2555) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบบริการการศึกษาที่มีผลต่อการเรียนให้ประสบผลสำเร็จในระบบการศึกษาทางไกล โดยเปรียบเทียบระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และมหาวิทยาลัยเปิดแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาคือนักศึกษาเห็นว่าปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเรียนให้สำเร็จลำดับแรก คือ เนื้อหาวิชาที่มีคุณภาพ โดยควรมีการสรุปเนื้อหาแต่ละหน่วย ส่วนรูปแบบบริการสนับสนุนการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษาเรียนได้ประสบผลสำเร็จในระบบการศึกษาทางไกลทั้งก่อน ระหว่าง และการประเมินผลการศึกษาคือควรมีบริการย่อยๆ ในระยษณัั้นๆ

3. สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2553) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการคงอยู่ของนักศึกษาทางไกล โดยเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและมหาวิทยาลัยเปิดแห่งประเทศไทย พบว่า นักศึกษา มสธ. คิดว่า การสอบมีผลมากที่สุดในการคงอยู่ และเป็นสาเหตุที่ทำให้ นักศึกษาออกกลางคัน รองลงมาคือ ทักษะการเรียนในระบบทางไกล และสื่อการเรียน ส่วนระบบหรือกลไกในการป้องกันปัญหาการออกกลางคัน มี 5 ด้าน ได้แก่ การติดต่อกับมหาวิทยาลัย สื่อการเรียน การบริการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือการเรียน การพัฒนาทักษะการเรียน และการสอบ

4. พอพันธ์ อูยานนท์ และคณะ (2552) ศึกษาการเทียบเคียงระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชกับมหาวิทยาลัยเปิดชั้นนำในต่างประเทศ พบว่า ข้อเสนอแนะเพื่อจัดทำแผนแม่บทระยะยาวของมหาวิทยาลัยและยกระดับมหาวิทยาลัยสู่สากลมีประเด็นครอบคลุมระบบบริหารจัดการระบบให้บริการทางวิชาการ ระบบการพัฒนาและบริหารหลักสูตร ระบบสื่อการศึกษา ระบบการจัดส่งสื่อการศึกษา ระบบสนับสนุนผู้เรียน ระบบการวัดและประเมินผล ระบบบริหารงานวิจัย และระบบประกันคุณภาพการศึกษา

5. บุญศรี พรหมมาพันธุ์ (2551) รายงานผลการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบการศึกษาทางไกลที่พบ ปัญหาอย่างต่อเนืองคือ การออกกลางคันของนักศึกษาโดยยังไม่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร โดยปัจจัยที่ทำให้ นักศึกษาออกกลางคัน เช่น การไม่สามารถจัดสรรเวลาระหว่างการทำงานกับการเรียนได้อย่างเหมาะสม ความไม่คุ้นเคยกับการศึกษาด้วยตนเอง ความยากของเนื้อหาวิชา การขาดการติดต่อสื่อสารจากมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น ส่วนการออกกลางคันของนักศึกษาระดับปริญญาโทคือ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านการบริการของมหาวิทยาลัย ด้านการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลที่ขาดความคุ้นเคย รวมทั้ง

การบริการในหน่วยงานสนับสนุน เช่น การได้รับวัสดุการศึกษาล่าช้า การขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างอาจารย์และนักศึกษา และกับมหาวิทยาลัยเมื่อเกิดปัญหา

6. ดุสิต เวชกิจ และคณะ (2550) ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่เข้ารับการสอนเสริมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในปี 2550 พบว่า นักศึกษาที่เข้ารับการสอนเสริมเข้าใจเนื้อหาที่เรียนเพิ่มขึ้น และมีผลการศึกษาอยู่ในระดับ 4.0 ซึ่งเป็นระดับเกียรตินิยมด้วย หรือเกรด H (Honor) มากกว่ากลุ่มอื่น ส่วนนักศึกษาที่ไม่ได้รับการสอนเสริมส่วนใหญ่มีผลการศึกษาอยู่ในระดับที่ไม่ผ่านหรือ U (Unsatisfactory) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการสอนเสริมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในด้านเนื้อหา รูปแบบ และสื่อ ระยะเวลา และโอกาสในการซักถามระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในระดับปานกลาง

7. นฤมล ต้นธสุเรศรัฐ, สมประสงค์ วิทยาเกียรติ และ สุมาลี สังข์ศรี (2537) ศึกษาแนวโน้มของการศึกษาทางไกลของประเทศไทย ปี 2545 ในเรื่องปรัชญาและเป้าหมาย บทบาท กลุ่มเป้าหมาย การบริหารรูปแบบ และกลวิธี ในการดำเนินงาน เนื้อหา และกิจกรรม การประสานงาน การฝึกอบรมเตรียมบุคลากรและการวิจัยการศึกษาทางไกล โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญการศึกษาทางไกล จำนวน 28 คน ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การศึกษาทางไกลจะเป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งให้บุคคลมีความรู้และประสบการณ์ที่ทันต่อเหตุการณ์ สามารถใช้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ช่วยกระจายโอกาสกระจายการศึกษาได้อย่างทั่วถึง เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนและสามารถจัดเพื่อสนองความต้องการเฉพาะของบุคคล
- 2) การศึกษาทางไกลมีบทบาทในการเพิ่มโอกาสแก่บุคคลให้สามารถพัฒนาความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวาง และช่วยส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบ
- 3) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาทางไกลเป็นกลุ่มผู้จบมัธยมศึกษาและไม่ได้เรียนต่อ รวมทั้งประชาชนที่อยู่ในชนบทห่างไกล
- 4) การบริหารการศึกษาทางไกลมีการประสานสัมพันธ์แบบระบบเครือข่าย โดยกระจายไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น
- 5) การดำเนินการศึกษาทางไกลมีรูปแบบและกลวิธีต่างๆ สถาบันบริการข้อมูลสารสนเทศมีอิทธิพลต่อการศึกษาทางไกล การพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะมากขึ้น ศูนย์การเรียนรู้ในท้องถิ่นจะมีความสำคัญ มีการใช้สื่อประเภทต่างๆ
- 6) กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นแบบการสื่อสารสองทางมากขึ้น เนื้อหากิจกรรมมุ่งให้ความรู้และประสบการณ์แก่ประชาชน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เนื้อหาตามลำดับความสำคัญคือ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และทันสมัย รองลงมาคือ ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และความรู้ทางวิชาการเฉพาะด้าน และเนื้อหาวิชาชีพ
- 7) การศึกษาทางไกลมีหน่วยงานประสานโดยตรงหรือมีการตั้งคณะกรรมการระดับชาติ ซึ่งประกอบด้วยภาครัฐและเอกชน เพื่อกำหนดนโยบายร่วมกันและนำไปปฏิบัติ

- 8) การฝึกอบรมเตรียมบุคลากรการศึกษาทางไกลเป็นลักษณะที่รัฐและเอกชนร่วมมือกัน
- 9) การวิจัยการศึกษาทางไกลเน้นด้านการจัดระบบ สื่อการสอนและรูปแบบกิจกรรม

8. เสน่ห์ จัยโต และชาติรี วงศ์มาสา (2549) ศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา เกี่ยวกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดยมีวัตถุประสงค์คือ (1) ประเมินผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี 2544-2547 (2) เสนอแนวทางการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านการบริหารของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มี 4 ด้าน ดังนี้

ด้านประสิทธิผลตามพันธกิจ มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรในระดับปานกลาง มีการให้บริการวิชาการแก่สังคมในระดับปานกลาง มีการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในระดับน้อย และมีการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้บุคลากรดำเนินการศึกษาวิจัยในระดับปานกลาง

ด้านคุณภาพการให้บริการการศึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดส่งเอกสารการสอนและวัสดุ การศึกษาในระดับปานกลาง ต่อการพัฒนาารูปแบบรายการวิทยุโทรทัศน์ในระดับน้อย ต่อการให้บริการตอบคำถามนักศึกษาในระดับปานกลาง และมีความพอใจต่อการให้บริการการจัดสอบและประกาศผลสอบในระดับค่อนข้างมาก

ด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ การปฏิบัติราชการเป็นไปด้วยความล่าช้า การรับลงทะเบียนมีความรวดเร็วในระดับปานกลาง การประกาศผลสอบมีความรวดเร็วในระดับน้อย การตรวจสอบผลการเรียนหรือการขอใบรับรองผลการเรียนมีความรวดเร็วในระดับปานกลาง

ด้านการพัฒนาองค์การ มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในระดับน้อย มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการบริหารในระดับปานกลาง มีการสนับสนุนด้านการศึกษาและการฝึกอบรมภายใน มสธ. ในระดับปานกลาง

2) แนวทางการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านการบริหารของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ควรมุ่งไปสู่การบริหารสี่ด้านหลัก ได้แก่ ด้านประสิทธิผลตามพันธกิจ ด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และด้านการพัฒนาองค์การ

รายงานวิจัยฉบับนี้ ได้เสนอวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยให้มุ่งเน้นการแข่งขันในระดับสากล คือ “เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก มีการบริการที่เลิศด้านภูมิปัญญาไทย” และเสนอพันธกิจสี่ด้านคือ (1) ผลิตบัณฑิตที่มีความรอบรู้ ควบคู่คุณธรรม จรรยาวิชาชีพ (2) วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนาประเทศ (3) บริการให้คำปรึกษาและฝึกอบรม เพื่อการพัฒนาองค์การ ชุมชน และสังคมสู่ความเป็นเลิศและ (4) อนุรักษ์ ส่งเสริมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังเสนอกลยุทธ์ในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยไว้ 20 กลยุทธ์ รวม 5 ด้าน ได้แก่ วิชาการเป็นเลิศ บริหารเป็นเลิศ บริการเป็นเลิศ วิจัยเป็นเลิศ เทคโนโลยีเป็นเลิศ โดยอธิการบดีเป็นผู้นำสูงสุดในการบริหารแบบบูรณาการที่เรียกว่า CEO (Chief Executive Officer) เพื่อนำพามหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นเลิศในทุกๆ ด้าน

9. ศศิธร ชุตินันท์กุล (2543) ในนามกองแผนงานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (กองแผนงาน มสธ. มีนาคม 2543) รายงานถึงตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนให้สำเร็จ สำหรับผู้เรียนในระบบการศึกษาทางไกล ว่าต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมกับระบบการศึกษาที่ผู้เรียนต้องจัดการให้สมดุลในสามด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นอิสระ ด้านพลัง และด้านสื่อสนับสนุน

ด้านความเป็นอิสระ หมายถึง ความมีอิสระในการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการเรียนด้วยตัวเอง และการเรียนด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น

ด้านพลัง เป็นความสามารถของผู้เรียนที่จะรับผิดชอบการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะคิดต่อการเรียน แบบแผนการคิด มโนทัศน์ แรงจูงใจของผู้เรียน ทักษะการเรียน

ด้านสื่อสนับสนุน ได้แก่ แหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปใช้ หรือค้นคว้าได้ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนอาจเป็นสื่อบุคคลหรือวัสดุอุปกรณ์ หรือการติดต่อสื่อสารกับสถานศึกษา

ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ มีแรงจูงใจจากปัจจัยภายในมากกว่าปัจจัยภายนอกและส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ ตัวแปรภายใน เช่น ทักษะและประสบการณ์ชีวิต ความคาดหวังในชีวิต ความอดทน อุทิศคตินิยม เป็นต้น

ตัวแปรภายนอก เช่น สุขภาพ การติดต่อทางสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ครอบครัว ความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

ตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้หรือการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียน ได้แก่ อายุ ความรู้เดิม และสภาพทางเศรษฐกิจ

ทักษะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาที่เรียนในระบบทางไกล ได้แก่

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ไว้ชัดเจน
- 2) พัฒนาความเชื่อมั่นที่จะเรียนด้วยตนเองได้สำเร็จ
- 3) วางแผนจัดเวลาในการเรียนและมียุทธวิธีในการเรียน
- 4) พัฒนาทักษะการเรียนด้วยการอ่านและการวิเคราะห์ด้วยตนเองจากเอกสารการสอนและสื่อต่างๆ
- 5) มีทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้สอน

ปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้ให้นักศึกษา มสธ. ประสบความสำเร็จ คือ นักศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อวิชาชีพ มีการศึกษาเอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ และการเตรียมตัวในการสอบ โดยมีการจัดแบ่งเวลาที่เหมาะสมทั้งการเรียนและการทำงาน และศึกษาเอกสารการสอนอย่างน้อยสองรอบ โดยเฉพาะชุดวิชาที่มีเนื้อหายาก

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษา ได้แก่ การเตรียมตัวสอบ ความต้องการศึกษาต่อของนักศึกษา ความมีวินัยในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การศึกษาเอกสารการสอน ค้นคว้าเพิ่มเติม ทำแบบฝึกปฏิบัติ ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน บันทึกสาระสำคัญ ทำกิจกรรมท้ายเรื่อง และเข้ารับการสอนเสริม

คุณลักษณะของนักศึกษา มธธ. ที่เรียนได้จนสำเร็จการศึกษา คือ

- มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง
- พึ่งพาตนเองได้
- ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- มีวินัย
- มีความอดทน
- มีความรับผิดชอบ

ระบบการให้บริการ

1. ใช้ระบบการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต เพื่อให้นักศึกษาสอบถามปัญหาต่างๆ ได้ แบบปฏิสัมพันธ์
2. ควรมีหลักสูตรระยะสั้น หรือเปิดโอกาสให้นักศึกษาลงทะเบียนเรียนในชุดวิชาตามความสนใจ เมื่อครบจำนวนหน่วยกิต ก็สามารถเทียบโอนให้ปริญญาได้
3. ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น
4. ควรสร้างความใกล้ชิดกับนักศึกษา โดยใช้การสื่อสารสมัยใหม่ เพื่อช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของนักศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า แนวคิดของมหาวิทยาลัยที่สอนทางไกล เน้นความต้องการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และการให้บริการแก่ปัจเจกบุคคล สังคม และผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนที่อยู่ใกล้และไกลได้รับประสบการณ์การเรียนรู้เท่าเทียมกัน

แก่นของการศึกษาทางไกล คือ ความเป็นอิสระของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เพิ่มโอกาสในการปรับตัวสำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่าง โดยใช้ระบบการศึกษาแบบอิสระ ให้ความสำคัญกับการสอนแบบมุ่งเฉพาะคน การเรียนรู้ที่แทรกอยู่ในกิจกรรมของนักศึกษา และตามความสะดวกของผู้เรียน โดยผู้เรียน รับผิดชอบความก้าวหน้าในการเรียนของเขา และมีอิสระในการเริ่มต้นและสิ้นสุดในเวลาใดก็ได้

การพัฒนาการศึกษาทางไกลควรให้ความสำคัญกับความตั้งใจที่จะปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ โดยให้ความสำคัญกับการวิจัยและทฤษฎี เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือ และยกระดับคุณภาพทางการศึกษา

การจัดการเรียนการสอนทางไกล ควรเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยไม่มุ่งศึกษาเพียงความสำเร็จของผู้เรียน แต่ศึกษาลักษณะและการรับรู้ของผู้เรียนด้วย รวมทั้งรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้โดยรวม โดยไม่เน้นว่าสื่อใดดีที่สุด แต่ศึกษาคุณลักษณะสื่อที่นำไปสู่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกันของคนในองค์กร และการวางแผนเชิงกลยุทธ์สำหรับการศึกษาทางไกล โดยใช้เทคโนโลยีในการจัดการเชิงระบบ ซึ่งคำนึงถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันและขับเคลื่อนไปด้วยกัน เพื่อมุ่งไปยังเป้าหมายเดียวกัน

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ควรอยู่บนพื้นฐานความจำเป็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้ยุทธวิธีการเรียนการสอนจากการทำกิจกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับผู้สอน และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ รวมทั้งความร่วมมือในการทำงานเป็นกลุ่มของผู้เรียนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

การจัดการเรียนการสอนให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ออกแบบและผู้อำนวยการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ รวมทั้งมีชุมชนการเรียนรู้จากผู้ประกอบการวิชาชีพ

ผลการเรียนรู้ครอบคลุมการประเมินผลจากการเรียนรู้ในประเด็นที่สำคัญ ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง และสามารถวัดได้ โดยมีการบ่งบอกอย่างชัดเจนว่า นักศึกษาต้องทำอะไรหลังจากศึกษาเนื้อหาแล้ว หรือสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนในการผลิตชิ้นงาน โดยระบุระยะเวลาที่นักศึกษาควรทำงานได้บรรลุเป้าหมาย เช่น ความสามารถในการทำผลงานเมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ ผลการเรียนรู้แบ่งได้เป็นหลายระดับ เช่น ผลการเรียนรู้เฉพาะเนื้อหา (subject specific) ที่สัมพันธ์กับศาสตร์ และผลการเรียนรู้ทั่วไป (generic or transferable skills) ที่สามารถส่งผ่านไปยังการทำงานได้ เช่น การเขียน การพูด การแก้ไขปัญหา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การทำงานเป็นทีม

ในเรื่องของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ยึดตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หรือที่เรียกว่า กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ (มคอ.) (Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF: HEd) ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด มี 5 ด้าน คือ (1) คุณธรรม จริยธรรม (2) ความรู้ (3) ทักษะทางปัญญา (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ (5) ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ 7 ด้าน เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล และครอบคลุมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ในด้าน (1) มีคุณธรรม จริยธรรม (2) มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ (3) คิดเป็นแก้ปัญหาได้ (4) มีความรับผิดชอบ (5) มีมนุษยสัมพันธ์ดี (6) มีความสามารถในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และ (7) มีทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการศึกษาทางไกล เป็นประเด็นที่มีการศึกษาวิจัยผู้เรียนที่มีความแตกต่างและหลากหลาย มีสถาบันการศึกษาทำหน้าที่ให้บริการและจัดการเรียนการสอน มีผู้สอนและการใช้สื่อการศึกษา การแนะนำแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ โดยผู้เรียนและผู้สอนไม่ได้พบปะแบบเผชิญหน้าอย่างในชั้นเรียนปกติ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการเรียน ควรเป็นในลักษณะของความพอใจที่ได้มีการสนทนาในระหว่างการเรียนการสอนผ่านสื่อ นำไปสู่การสร้างแรงจูงใจของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระหว่างการเรียน การเข้าถึงสาระในวิชาการด้วยความเป็นมิตร และความสะดวก ซึ่งช่วยสร้างความพึงพอใจ และสนับสนุนแรงจูงใจของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การศึกษาทางไกลประสบความสำเร็จคือ การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นอิสระ

สิ่งสำคัญคือ การเลือกใช้สื่อเพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน รวมทั้งการเผชิญหน้า การอภิปราย การโต้แย้ง การสนทนาในกลุ่ม การสื่อสารระหว่างบุคคลจึงยังเป็นเรื่องสำคัญในการศึกษาทางไกล การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนและการสื่อสารไม่ใช่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เรียน แต่ความพึงพอใจอยู่ที่ความใส่ใจจากผู้สอนและจากระบบ ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุความต้องการ โดยความผูกพันของผู้เรียนเกิดจากการได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสม สถานศึกษาควรชี้ให้เห็นว่า การเรียนทางไกลไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมดา แต่เป็นทักษะที่ฝึกฝนได้ และควรให้คำแนะนำผู้เรียนในการเลือกวิชาที่สอดคล้องกับแรงจูงใจและความต้องการของเขา

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกลและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการศึกษาทางไกล ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดข้างต้น ใช้เป็นหลักการพื้นฐานของการวิจัยนี้ โดยงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาจากกลุ่มผู้เรียนที่เป็นบัณฑิต ผู้สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีจากทุกสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในปีการศึกษา 2557 โดยเน้นศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรที่สำเร็จการศึกษา ความพึงพอใจของผู้เรียนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งข้อเสนอแนะของบัณฑิต เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรที่เอื้อต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ตามความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้เรียน

